

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-039-1-38>

СЛОВОСКЛАДАННЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ СПОСІБ ТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ

Бойчук М. І.

*здобувач кафедри англійської філології
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Словоскладання – один з найпродуктивніших способів творення слів. Даний процес являє поєднання двох або більше основ з можливими подальшими змінами новоутвореного композита. Складне слово – композит – розглядається лінгвістами як «самостійна граматично і семантично єдина лексична величина, яка є частиною словникового запасу мови і в реченні може виступати в ролі головного чи другорядного члена речення» [7, 96]. У композиційні відносини можуть вступати між собою найрізноманітніші частини мови, якщо для створення якогось складного слова є логічне обґрунтування [4, с. 94]. Складні слова характеризуються у мовленні своєю цільністю. Під цільністю розуміється нероздільність, неподільність, неможливість поділу на частини і розміщення між ними інших елементів (одиниць) мови.

Розглядаючи фонетичну складову складних слів відслідковуємо, що більшість складних іменників має наголос на першому складі: bellman ['belman], breastplate ['brestpleit], candlestick ['kændəlstɪk], chapelman ['tʃæpəlmən], choirmaster ['kwaiə'mɑ:stə], churchyard ['tʃɜ:ʃjɑ:d] та ін.. Проте, трапляються випадки коли обидва компоненти зберігають свої наголоси, це може бути основний і другорядний або два основних наголоси: bedehouse ['bid,haʊs], Christmastime ['krɪsməs,taim], cross-bearer ['krɒs,bɛərər], lampstand ['læmp,stænd] miracle-worker ['mɪrəkəl 'wɜ:kə], taperer-reader ['teɪpər 'ri:dər], loving-kindness ['lʌvɪŋ'kaɪndnɪs], demon-possessed ['di:mənprə'zest] та ін..

Структурна цілісність складних слів також є показовою для відмежування їх від словосполучень. Елементи складного слова не можуть бути переставлені іншим чином і зберігати теж значення, тоді як для вільних чи стійких словосполучень це цілком можливо. Наприклад, вільне словосполучення a religious man допускає варіанти This is a religious man або This man is religious. У першому випадку зв'язок є атрибутивним, у другому – предикативним, проте речення синонімічні.

Для складного слова a poppyhead (a carved ornament, esp one used on the top of the end of a pew or bench in Gothic church architecture) такі зміни неможливі.

Складні слова є багатоаспектними одиницями. Вони можуть бути класифіковані за різними принципами і розглядатися з різних точок зору. Крім того, складні слова часто аналізуються за граматичними моделям, тісний зв'язок з граматикою (зокрема, з синтаксисом) підкреслюється при розподілі всіх складних слів на синтаксичні та асинтаксичні. Л.Блумфілд відносить до перших такі складні слова, в яких порядок послідовності компонентів збігається з порядком слів в синтаксичних словосполученнях (gravestone – могильний камінь), до других – такі складні слова, в яких компоненти знаходяться в комбінаціях, неможливих для синтаксису даної мови (manes worship – боготворіння померлих) [3, с. 253].

З урахування структури компонентів складних слів ми виділяємо таку структурну класифікацію:

а) складні слова, що складаються з простих основ (headscarf «платок», hell-gate «ворота пекла», idol-god «ідол, кумир, (язичницький) божок»); б) складні слова, в яких один із компонентів є похідною основою (icon-painter «іконописець», miracle-worker «чудотворець», oath breaker «клятвопорушник»); в) складні слова, один з компонентів яких – скорочення (TV evangelist «телевізійний проповідник»); г) складні слова, один з компонентів яких – складна основа (high churchman «прихильник Високої церкви»).

Рисунок 1.

З точки зору способів, за допомогою яких з'єднуються компоненти I.B. Арнольд виділяє наступні типи складних слів :

– слова, утворені простим складанням компонентів (нейтральний тип) в певному порядку, в якому мотивуючі слова поєднуються за синтаксичними правилами англійської мови і відповідають порядку слів у вільних поєднаннях, побудованих за правилами синтаксису: *God-seeker, icon-painter, church-robber*;

– складні слова, компоненти яких з'єднані сполучним елементом – сполучними голосними *-o-*, *-i-* або сполучною приголосною *-s-* (морфологічний тип): *wandsman, synodsman, iconomania*. Даний спосіб словоскладання був розвинений у давньоанглійській, але в сучасній мові зустрічається порівняно рідко: *handicraft, handiwork, tradesman, crowsfeet, Anglo-Saxon*;

– складні слова третього типу представляють собою відокремлені синтагми, що зберегли сполучні основи службових слів: *man of prayer, surrogate-in-charge*. Такий тип словоскладання називається синтаксичним.

Залежно від того, виведені чи невиведені значення і граматичні функції складного слова з його компонентів виділяються ендоецентричні та екзоцентричні складні слова. Bauer [5, с. 326] до ендоецентричних відносить складні слова, які складаються з головного та залежного слова (або декількох залежних), де значення семантично головного є гіпонімом значення всієї сполуки. Значення та граматичні функції ендоецентричних складних слів виводяться з їх компонентів. Наприклад, модель *Adj + N = N* є ендоецентричною, оскільки по ній утворюються складні іменники, тобто частина мови, представлена другим компонентом. До ендоецентричних можна також віднести наступні моделі, які ми виявили під час аналізу словника релігійної лексики *V + N = N, Part I + N = N, Ger + N = N, N + N = N*. Приклади складних слів: *a store-house, a blessing boon, a hell-gate*.

До екзоцентричних складних слів відносяться слова, значення і граматичні функції яких не виводяться з їх компонентів. Bauer [5, 42] стверджує, що екзоцентричні складні слова позначають те, що не є підкласом жодного з елементів у сполуці, тобто вони не є гіпонімами жодного зі своїх елементів. У екзоцентричних складних словах цікавим є те, що вони можуть використовувати неправильний маркер множини або суфікс множини *-s* у головному слові [6]. Наприклад, *bottomless gulf* – первозданий хаос, значення *bottomless* – безмежний, *gulf* – залив, бухта, прірва. Модель *Participle + N = Adj* є екзоцентричною, оскільки по ній утворюються складні прикметники, тобто частина мови, не представлена компонентами складного слова.

Аналізуючи словник релігійної лексики в англійській мові прослідковуємо класифікацію складних слів в залежності від типу основи. Складні слова діляться на власне складні та складнопохідні. Складнопохідні слова (*angel-faced, dome-shaped, cross-shaped*) відрізняються від власне складних слів словотвірною основою, а також природою другого елемента. Двома частинами складного слова *angel-faced* є суфікс *-ed* зі значенням «having» і основа, утворена від вільного поєднання *angel face*, члени якого втрачають граматичну самостійність і скорочуються до одного компонента слова – його словотвірної основи. З іншого боку, подібні слова можна розглядати як псевдоскладні або як особливу групу похідних, так як вони формуються на базі вільного словосполучення, до якого приєднується суфікс.

Література:

1. Азаров А. А. Большой англо-русский словарь религиозной лексики. Comprehensive English-Russian Dictionary of Religious Terminology. Москва, 2004. 808 с.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: учеб. пособие. Москва, 2012. 376 с.
3. Блумфилд Л. Язык. Москва, 1968. 606 с.
4. Наконечна Г.В. Словоскладання як один із найпоширеніших способів словотвору німецької мови. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. 430с.
5. Bauer L. Introducing linguistic morphology (2nd ed.). Edinburgh, 2003. 366 p.
6. O'Grady W., Dobrovolsky M., Katamba F. Contemporary linguistics: An introduction. London, 1996. 776 p.
7. Ortner L. Deutsche Wortbildung: Typen und Tendenzen in der gegenwartssprache. Berlin, 1991. 863 S.